

ВІДДАНІСТЬ УЛЮБЛЕНІЙ СПРАВІ

М. Я. Курпа, доктор с.-г. наук, професор,
Державна установа Інститут зернових культур НААН України

8 квітня 2025 року виповнюється 100 років від дня народження видатного вченого в галузі сушіння зерна – Науменка Олексія Івановича. Олексій Іванович відноситься до когорти талановитих вчених, які упродовж тривалого періоду формували історію Інституту, починаючи від Всесоюзного науково-дослідного інституту кукурудзи аж до створення на його базі науково-виробничого об'єднання по кукурудзі «Дніпро».

На долю Олексія Івановича випали різні мирні і воєнні події. Він народився 8 квітня у далекому 1925 р. в селі Тарасо-Шевченківка Магдалинівського району Дніпропетровської області. Після закінчення Євдокимівської середньої школи він успішно вступає до Дніпропетровського індустріального технікуму, але сім'я жила скрутно, тому довелося залишити навчання і почати працювати в артілі «Штамп-Рекорд» міста Дніпропетровська, спочатку учнем токаря, а надалі токарем. Проте розпочалася війна, і Олексію Івановичу довелося повертатися до села, яке було окуповане німецькими загарбниками. Після звільнення території він був мобілізований до лав Радянської Армії і приймав участь у бойових діях в Україні та за її межами, зокрема, в Румунії, Болгарії, Югославії, Угорщині, Чехословаччині. За успішне виконання бойових завдань був нагороджений орденом Червоної Зірки та рядом медалей, але були і тяжкі поранення.

Після війни розпочалося мирне життя та навчання, спочатку у Сокирянському сільськогосподарському технікумі, а потім – у Дніпропетровському сільськогосподарському інституті, де він отримав спеціальність молодшого агронома та вченого агронома.

Після 1956 р., а потім безперервно доля пов'язала Олексія Івановича із Всесоюзним науково-дослідним інститутом кукурудзи. Свою наукову роботу він розпочав у лабораторії сушіння і зберігання насіння, спочатку на посаді молодшого наукового співробітника, надалі виконуючого обов'язки старшого наукового співробітника. Одночасно він займався науковими дослідженнями за темою дисертаційної роботи «Способы и режимы сушки семенной кукурузы на заводах и их влияние на посевные и урожайные качества семян». Дисертаційна робота була успішно захищена в Українському науково-дослідному інституті рослинництва, селекції і генетики ім. В. Я. Юр'єва (м. Харків) і рішенням Вченої ради від 26 січня 1967 р. Олексію Івановичу Науменку був присуджений науковий ступінь кандидата сільськогосподарських наук. У 1969 р. його призначено на посаду виконуючого обов'язки завідувача лабораторії сушіння і зберігання насіння, а з 1970 р. за результатами конкурсу затверджено заві-

дувачем цієї ж лабораторії. У 1974 р. отримав вчене звання старшого наукового співробітника зі спеціальності «рослинництво».

Наукова діяльність. О. І. Науменка виявилась багатогранною і напруженою. Його перші дослідження мали фундаментально-прикладний характер і були проведені на ряді кукурудзообробних заводів Дніпропетровської області. Вперше ним вивчено особливості сушіння качанів кукурудзи в сушарках коридорного і секційно-блочного типів, встановлено прийоми їх техніко-технологічної модернізації. На основі отриманих даних кукурудзообробним заводам рекомендовано ряд заходів, які не втратили свого значення і дотепер: двоступінчате підвищення температури теплоносія по мірі зниження вологості зерна; попереднє прогрівання насипу качанів у камерах за температури 50 °С; паралельна схема продувки сушильних камер; диференційовані режими сушіння для зубовидних і кременистих гібридів, що скорочує тривалість сушіння і підвищує якість насіння.

Під науковим керівництвом О. І. Науменка розроблено також ряд нових технологій в галузі післязбиральні обробки насіння і товарного зерна кукурудзи, зокрема, способи і режими сушіння високолізинових гібридів, ефективні методи їх збирання. Вперше досліджено фізико-механічні і фізіологічні властивості насіння батьківських компонентів гібридів на прикладі самозапилених ліній, виявлено їх термостійкість і безпечні температури нагрівання за різних способів сушіння. Значний обсяг досліджень виконано по сорго, встановлено технологію сушіння цієї культури на вентильованих майданчиках, уточнено способи тривалого збереження.

Значна увага приділялась товарній кукурудзі. Була розроблена раціональна технологія сушіння кормового зерна кукурудзи в пневмогазових барабанних сушарках агрегатів АВМ з приготування трав'яного борошна та зі швидким випаровуванням вологи в промислових сушарках шахтного типу ДСП, СЗШ, які експлуатуються на елеваторах і хлібоприймальних підприємствах. Особливого значення набула робота із консервування і зберігання кормового зерна у вологому стані, що дозволяло зберігати врожай кукурудзи без його термічного сушіння. Для впровадження цієї роботи Олексій Іванович особисто виїздив до господарств і надавав консультації із особливостей консервування вологої кукурудзи. Ним підготовлено і видано у співавторстві науково-практичні рекомендації із питань збирання, консервування і зберігання вологого зерна кукурудзи, які користувались широким попитом у господарствах України і за її межами.

Окреме місце у науковому доробку О. І. Науменка займає розробка агротехнічних вимог і техніко-технологічних схем на стадіях проектування і будівництва кукурудзо-обробних заводів для насіння батьківських форм та гібридів першого покоління з сезонною потужністю 250, 5009, 1000, 5000 і 10000 тонн (1975 і 1978 рр.). Свого часу таке завдання було необхідним з метою удосконалення системи вітчизняного насінництва кукурудзи, тому планувалось збудувати нові заводи з більш ефективною системою післязбиральної обробки і зберігання посівного матеріалу. З цією метою та для набуття зарубіжного досвіду О. І. Науменка було відряджено до Югославії і Румунії з вивчення технології і техніки сушіння і зберігання насіння кукурудзи. Набутий досвід дав можливість створити і впровадити ряд нових техніко-технологічних рішень у вітчизняне насінництво.

Велику увагу Олексій Іванович приділяв молодим вченим, формуванню і подальшому розвитку наукової школи. Під його керівництвом захищено 4 кандидатські дисертації (М. Ф. Калашник, М. Я. Кирпа, К. В. Купріянов, В. А. Польовий), зміцнилась і набула авторитету лабораторія, розширився діапазон досліджень.

Незважаючи на закінчення земного шляху Олексій Іванович залишився у науці у своїх публікаціях в книгах, журналах, газетах. У його науковому доробку налічується понад 150 робіт, 4 авторські свідоцтва, 10 книг (у співавторстві), а пам'ять про нього залишилась серед співробітників **нинішньої** лабораторії методів збереження та стандартизації зерна Державної установи Інститут зенових культур НААН України.